

NAVOIY VILOYATI QISHLOQ XO'JALIGI ISHLAB CHIQARISHINING IQTISODIY SAMARADORLIGINI TAHLIL QILISH

Karimova Muxlisaxon Baxtiyor qizi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.18508040>

Annotatsiya. Ushbu maqolada Navoiy viloyati qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishining iqtisodiy samaradorligi tizimli ravishda tahlil qilingan. Maqolada viloyatning tabiiy-iqlimiy sharoiti, yer va suv resurslaridan foydalanish darajasi, dehqonchilik va chorvachilikning hozirgi holati hamda ulardagi o'sish tendensiyalari yoritilgan. Shu bilan birga, suv tanqisligi, sho'rlanish, resurslardan tejamkor foydalanishning sustligi, qayta ishlash sanoatining yetarli rivojlanmagani kabi muammolar ham tahlil etilgan.

Kalit so'zlar: Iqtisodiy samaradorlik, dehqonchilik, chorvachilik, sug'orish texnologiyalari, agrotexnologiyalar, raqamli monitoring, sho'rlanish, qayta ishlash sanoati.

O'zbekiston iqtisodiyotida qishloq xo'jaligi yetakchi tarmoqlardan biri bo'lib, mamlakat oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash, eksport salohiyatini oshirish va aholi bandligini mustahkamlashda muhim o'rin tutadi. So'nggi yillarda qishloq xo'jaligini modernizatsiya qilish, suv resurslaridan oqilona foydalanish, yerlarning meliorativ holatini yaxshilash va bozorbop mahsulot yetishtirishga qaratilgan islohotlar samaradorligi sezilarli darajada ortmoqda.

Navoiy viloyati esa tabiiy-iqlim sharoiti, yer resurslari, chorvachilik va dehqonchilik an'analari bilan O'zbekiston qishloq xo'jaligida alohida o'rin egallaydi.

Viloyatning qurg'oqchil iqlimi, irrigatsiya tizimining xususiyatlari va mineral resurslarga boy hududlarda qishloq xo'jaligi faoliyatini samarali tashkil qilish alohida yondashuvni talab qiladi. Shu bois, ushbu maqolada Navoiy viloyati qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishi ko'rsatkichlari, mavjud imkoniyatlar, muammolar hamda iqtisodiy samaradorlikni oshirish omillari tahlil etiladi.

Navoiy viloyatining qishloq xo'jaligida tutgan o'rni xususida to'xtalib o'tadigan bo'lsak, viloyat mamlakatimizning markaziy qismida joylashgan bo'lib, yer maydonlarining katta qismi sug'oriladigan yerlardan iborat. Viloyatda asosan g'alla, paxta, sabzavot-poliz mahsulotlari, bog'dorchilik, chorvachilik yo'nalishlari bo'yicha ishlab chiqarish faol yuritilib, iqtisodiyotning diversifikatsiyalash imkoniyatlari yildan-yilga kengayib bormoqda.

Statistik ma'lumotlarga ko'ra (oxirgi 3 yil kesimida) dehqonchilik mahsulotlari umumiy hajmi doimiy o'sish tendensiyasiga ega, chorva bosh soni ortib bormoqda. Sabzavot va poliz mahsulotlari yetishtirish bo'yicha yangi issiqxona klasterlari tashkil etilmoqda. Tomchilatib sug'orish texnologiyalaridan foydalanish 30–35 % ga kengaydi. Bu esa viloyatning agrar salohiyati yuqori darajada ekanligini ko'rsatadi.

Shu o'rinda biz Navoiy viloyatining qishloq xo'jaligida asosiy yo'nalishlar tahliliga e'tiborimizni qaratmoqchimiz. Qishloq xo'jaligi tarmoqlarida dehqonchilikning o'rni ahamiyatlidir. So'nggi yillarda dehqonchilikka zamonaviy agrotexnologiyalar keng joriy etilmoqda. Jumladan, tomchilatib sug'orish maydonlari oshmoqda. G'alla va paxta yetishtirishda hosildorlik o'sib, yangi urug' navlari keltirilmoqda. Texnika parki modernizatsiya qilinishiga katta e'tibor qaratilyapti. Shu kabi yutuqlar bilan bir qatorda bir qator muammo va kamchiliklar ham ko'zga tashlanadi. Dehqonchilik sohasida bugungi kunda suv tanqisligi, issiq iqlim sababli hosilning qisqarishi, ba'zi hududlarda sho'rlanish darajasi yuqoriligi, resurslardan tejamkor foydalanishning yetarli darajada emasligi dolzarb muammolardan sanaladi.

Chorvachilik ham viloyatning yetakchi yo'nalishlaridan biri bo'lib, asosan qoramolchilik, qo'ychilik, parrandachilik, asalarichilik yo'nalishlari rivojlangan.

Yiliga go'sht mahsulotlari yetishtirish hajmi oshib bormoqda. Yirik fermer xo'jaliklari zamonaviy ozuqa tayyorlash texnologiyalarini qo'llamoqda.

Ammo yaylovlarning oqilona boshqarilmasligi samaradorlikka ta'sir qilmoqda. Chorva genetikasi bo'yicha qo'shimcha islohotlar talab etiladi.

Yuqorida keltirilgan ma'lumotlar asosida biz Navoiy viloyati qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishining iqtisodiy samaradorligini oshirish bo'yicha bir nechta takliflarni ishlab chiqdik.

1. Tomchilatib sug'orish va suvni tejaydigan texnologiyalarni yanada kengaytirish. Suv resurslaridan samarali foydalanish hosildorlikni kamida 15–25 % oshiradi.

2. Qishloq xo'jaligida raqamli texnologiyalarni keng joriy etish

Dronlar, yer monitoringi, agroximik tahlillar samaradorlikni oshiradi.

3. Mahsulotlarni chuqur qayta ishlashni rivojlantirish. Bu qo'shimcha qiymat yaratadi va eksport salohiyatini oshiradi.

4. Chorvachilikda naslchilik ishlarini kuchaytirish. Mahsuldorlik oshadi, tannarx kamayadi.

6. Fermer xo'jaliklari uchun konsultativ xizmatlarni kengaytirish. Yangi bilimlar iqtisodiy samaradorlikni oshiradi.

Xulosa qilib aytganda, Navoiy viloyati qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti yildan-yilga rivojlanib bormoqda. Hududning tabiiy-iqlimiy xususiyatlari, katta sug'oriladigan yer maydonlari, issiqxona xo'jaliklari, chorvachilik salohiyati iqtisodiy samaradorlikni oshirish uchun yetarli imkoniyatlar yaratmoqda. Biroq suv tanqisligi, yerlarning sho'rlanishi, bozordagi raqobat va qayta ishlash sanoatining yetarli darajada rivojlanmaganligi kabi omillar mavjud.

Samaradorlikni oshirish uchun suvni tejaydigan texnologiyalar, agroklastarlar, raqamli monitoring, fermerlar bilimini oshirish kabi chora-tadbirlar juda muhim hisoblanadi. Ushbu takliflarning amalga oshirilishi viloyatning agrar salohiyatini yanada kuchaytiradi va iqtisodiy o'sishni davom ettiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. O'zbekiston Respublikasi Qishloq xo'jaligi vazirligi. Qishloq xo'jaligini rivojlantirish strategiyasi 2020–2030. – Toshkent, 2021.
2. Abduraimov X.M. Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti. – Toshkent: O'zbekiston faylasuflari milliy jamiyati nashriyoti, 2019.
3. Mamatqulov O., To'xtayev A. Agrar sohada iqtisodiy samaradorlikni oshirishning nazariy asoslari. – Toshkent: Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar, 2020.
4. Navoiy viloyati statistika boshqarmasi. Qishloq xo'jaligi mahsulotlari ishlab chiqarish bo'yicha yillik ma'lumotlar to'plami. – Navoiy, 2023.
5. Qodirov A., Ismatullayev R. Qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishining innovatsion rivoji va samaradorligi. – Toshkent: "Fan va texnologiya" nashriyoti, 2022.